

Olgun, S., (2023). Kitap Tanıtımı – Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar. Yaz:
Yılmaz, S., S., *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:6, Sayı:2, 968 – 970.

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 23.03.2023

Kabul / Accepted: 30.05.2023

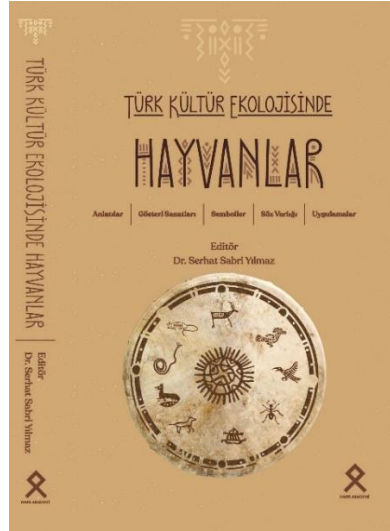
Kitap İnceleme / Book Review Compilation

TÜRK KÜLTÜR EKOLOJİSİNDE HAYVANLAR

Sümeyye OLGUN*

YILMAZ, S. S. (Ed.). (2022). Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar. Çanakkale: Hars Akademi Yayınları,
352 sayfa, ISBN: 978-625-00-1051-8.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
Artvin/Türkiye. sumeyye.olgun09@gmail.com ORCID: 0000-0003-0508-9692

İnsanın dünya üzerinde varolduğu ilk andan itibaren doğa ile etkileşimi başlamıştır. Doğayla ve kendi dışındaki canlılarla yaşama sürecinde ekolojik dengenin önemini anladıklarında hayvanlardan ve bitkilerden verim almayı amaçlamışlar, zamanla da bu canlılara çeşitli sembolik anlamlar yüklemişlerdir. Bu etkileşim bir kültürel oluşumu beraberinde getirmiştir. Hayatlarını uzun bir süre göçebe idame ettiren Türklerin hayvanlarla uyum içinde yaşaması sosyal hayatlarını da etkilemiştir. Bu bağlamda Türk toplumunun kültüründe hayvanların mitolojik ve ekolojik oluşumu önem arz etmiştir.

Bu çalışmada 2022 yılı aralık ayında Hars Akademi Yayınları tarafından Dr. Serhat Sabri Yılmaz editörlüğünde yayımlanan “Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar” adlı çalışmanın eleştirel tanıtımı yapılmaktadır. Eser 13,5 x 21 cm. ebadında 352 sayfadan oluşmaktadır. Eserin kapak tasarımı M. Akif Karaca, dizgisi Yasin Önler tarafından yapılmıştır. Eserin kapağı konuyla bütünlük sağlayacak şekilde toprak tonlarındadır. Kapakta yer alan çizimin eser boyunca sayfa kenarlarında olduğu görülmektedir. Bu açıdan kapaktaki motiflerin eserin içeriğiyle örtüştüğü ve imgesel çağrışımlarla mitolojik algı oluşturduğu söylenebilir.

Dr. Serhat Sabri Yılmaz editörlüğünde yayımlanan Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar adlı kitaba dokuz yazar katkıda bulunmuştur. Esere katkı sunan yazarlar şunlardır: Aynur Genç, Berna Kolot, Emine Taş, Erhan Solmaz, Mehmet Özdemir, Nurdan Yeşilyurt Gümüşkaya, Nükte Sevim Derdiçok ve Yücel Özdemir. Eserde incelenen dokuz hayvan sırasıyla şunlardır: Geyik, kurt, horoz, tilki, fare, karınca, karga, kurbağa ve yılan.

Toplamda dokuz hayvan ekolojisini konu edinen çalışma, “*Geyiğin Türk Sosyokültürel Süreci İçerisindeki Değişim ve Dönüşümü*” adlı makale ile başlamaktadır. Yazar Aynur Genç, Türklerin sosyal yaşamı çerçevesinde etkileşimde bulunduğu geyik kültürünün halk anlatı ve öğretilerine yansımaları konu almayı amaçlamıştır. Destanlardan, mitlerden ve halk anlatılarından örneklerle çalışmasını desteklemiştir. Örnek kesitlerin çerçevesinde geyiğin eski Türklerde kutsalla ilişkisi, halk hekimliğinde kullanılması gibi birçok unsur incelenmiştir. Geyiğin ideolojik tarihine de ışık tutulan makalede, tarımsal ve madeni faaliyetlerin oluşum sürecinden ve bu faaliyetlerin topluma olan etkisinden bahsetmiştir.

İkinci makalede Türklerin önemli bir mitolojik simgesi olan kurt incelenmiştir. Bu konuyu inceleyen ve kurt üzerine oldukça kapsamlı bir doktora tezi de hazırlayan Berna Kolot, “*Millî Bir Sembol Olan Kurdu Türk Destanlarındaki Varlığı*” adlı bu yazısında önemli noktalara ışık tutmuştur. Makale, kurdun Türk destanlarındaki işlevlerinin incelendiği on müstakil başlıktan oluşmaktadır. Yazar sınıflandırdığı bu başlıkları örneklerle desteklemiştir. Kültüre, edebiyata ve sosyal yaşama yansıyan kurt; soy verme, yol gösterme, kutsal kurtarıcı (Hızır), haber alma, sınanma unsuru ve kahramanın mücadele verdiği semboller arasında yer almaktadır. Bu işlevlerin yanında kurt, benzetme unsuru olarak da görülmektedir. Sonuç bölümünde yazar Türk destanlarında kurdun çoğunlukla benzetme unsuru olarak kullanıldığını belirtmiştir.

Kitabın üçüncü makalesi olan “*Hayattan Sanata: Türk Halk Kültüründe Horoz İmgesi*” Emine Taş tarafından yazılmıştır. Yazar, Türklerde bazı hayvanların kutsal sayılmasını totem inancı bağdaştırmış ve horozun da belli ritüeller eşliğinde kesilmesini bu bağlamda incelemiştir. Dinî, kültürel, toplumsal ve sanatsal manada ele alınan horozun kutsallığı halk inanışları kapsamında sözlü kültür örnekleriyle ve görsellerle açıklanmaktadır. Horoz’un özellikle Alevi-Bektaşî inancında Cebrail kurbanı olarak detaylı bir şekilde incelendiği görülmektedir.

“*Türk Dünyası Halk Anlatılarında Tilki Sembolizmi*” adlı dördüncü çalışma Erhan Solmaz tarafından yazılmıştır. Tilki daha çok masallarda görülen kurnaz bir hayvan olarak öne çıkmaktadır. Tilkiyi kavramsal olarak inceleyen yazar, destan ve masal sembolizmi kapsamında örnekler vermiştir. Doğa kendi içerisinde pek çok sembol ve anlam barındırmaktadır. Hayvan çalışmalarında sembolizme dikkat çekilmesi bakımından bu yazı oldukça önemlidir. Yazar çalışmasında halk anlatılarında tilki sembolizmini çözümlenmiştir.

Mehmet Özdemir’in kaleme aldığı “*Evde Bir Yabancı Var: Fareler Dükkânı Yahut Cirit Atmak*” adlı beşinci makalede fare, insan-hayvan etkileşimi, tanımlama, korunma ve deney kapsamında ele alınmıştır. Yazar retorik kaynaklardan itibaren fareye verilen adları taramış, söz varlığını incelemiştir. Literatürde fare konusundaki birikim eleştirel bir bakış açısıyla tahlil edilmiştir. Özdemir; fare ve sıçanın kavramsal

zemininin tarihsel sürecine değinmiştir. Ayrıca farenin halk hekimliği, sözlü gelenek ile anlatım ve gösterim geleneklerindeki yeri incelenmiştir.

Kitabın altıncı makalesi olan “*Türk Halk Şiirinde Karınca Sembolizmi*”, Nurdan Yeşilyurt Gümüşkaya tarafından kaleme alınmıştır. “Karınca”nın etimolojisi hakkında farklı görüşler olduğunu belirten yazar kelime kapsamında kesin bir çıkarımda bulunmamaktadır. Halk kültürü ve şiiri çerçevesinde incelediği karıncanın soyut ve somut özelliklerini şiirlerle örnekleyerek sunmuştur.

Yedinci makalede ise Nükte Sevim Derdiçok’un “*Karga Karısının Kim Bilir, Kişi Alasın Kim Tapar: Anadolu Sahası Atasözlerinde Karga Sembolizmi*”dir. Karga konusu halk edebiyatında az çalışılan temalar arasındadır. Derdiçok, atasözlerindeki sembolizme de yer verdiği makalede karga merkezinde kuşların; mitler, dini inançlar, halk anlatıları çerçevesinde incelemesini yapmıştır. Karganın anlamsal değerlerini ve karga ile ilgili atasözlerini tablolaştırarak çalışmasını desteklemiştir.

Serhat Sabri Yılmaz’ın “*Türk Mitolojisinde Kurbağa*” adlı çalışması kitabın sekizinci makalesidir. Çoğunlukla masallarda karşımıza çıkan kurbağa sembolünün folklor bağlamında yeterli derecede incelenmediğini belirten yazar, çalışmasını bu kapsamda ele almayı amaçlamıştır. Başta mitler ve destanlar olmak üzere; masallar, memoratlar, halk inanışları ve biyolojik temelleriyle ilgili bilgi aktarımı yapmıştır. Çeşitli görseller ve metinlerle incelemesini desteklemiştir.

Yücel Özdemir’in kaleme aldığı “*Karagöz Tasvirlerinin İmaj ve Sembollerinde Yılan*” adlı inceleme ise kitabın dokuzuncu makalesidir. Yazar, Karagöz sanatı çerçevesinde yılanın imaj ve sembollerini içkin ve aşkın kültür felsefesi bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada Karagöz sanatçılarının seçilen çeşitli tasvirleri psikanaliz bağlamında incelenmiş, bilinçaltında ne gibi çağrışımlar yaptığı açıklanmıştır. Ayrıca bu yazıda tasvirler konusunda yapılan çıkarımlar okuyucunun zihni ve Karagöz sanatında hayvanların imaj boyutuyla hangi açılardan sunulduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Emine Taş’ın kitapta yer alan diğer araştırması ise “*Vakitsiz Öten Horozun Başını Keserler: Efsaneden Atasözüne Sözlü Kültürde Horoz*” adlı onuncu makedir. Türk halk anlatılarında hayvanlar çeşitli özellikleriyle öne çıkmıştır. Yazar, horozun ekolojik özelliklerini değerlendirmiş, insan yaşamına besin kaynağı da olan horozu incelemiştir. Ayrıca horozun efsane, memorat, masal ve atasözlerinden örneklerle sözlü kültürdeki varlığı çözümlenmiştir.

Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar adlı kitabın son makalesi Mehmet Özdemir tarafından yazılmıştır. Yazarın fare konusunda yazdığı bu bölüm aynı eserde yer alan önceki makalenin devamı niteliğindedir. “*Sembolik-Ritüel Açısından Halk Bilgisi ve Uygulamalarında Fare-Sıçanlar*” adlı makalede yazar insan-hayvan etkileşiminden yola çıkarak fare konusunda ortaya konulan deneyim belleğini incelemiştir. Bu çalışmada fare-sıçanlardan korunma yöntemlerinden, avlanmalarından ve halk uygulamalarından bahsetmiştir. Kaynak kişilerden derlemeler yaparak çalışmasını derinleştiren Özdemir, günümüz dijital dünyasında da fare-sıçanın başrolünü üstlendiği çizgi film örnekleriyle okurun bakış açısını genişletmiştir. Özellikle kültür endüstrilerinin olumsuz imge ve imajları pazarlanabilir içeriklere dönüştürme süreci okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Dr. Serhat Sabri Yılmaz’ın editörlüğünü üstlendiği “*Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar*” adlı kitap hayvan sembolizminin folklor alanında çözümlenmesine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Türk halk kültüründe dillere pelesenk olmuş deyişlerin mitolojik zeminini açığa çıkaran eserde bilgi yoğunluğu alışılmışın dışındadır. Sözlü ve yazılı gelenekte adları oldukça sık geçen çeşitli hayvanların incelenmeye değer olduğu vurgulanmıştır. Geçmişten günümüze Türkoloji alanında yapılan çalışmalarda hayvan konusundaki değerlendirmelerin kurt, geyik ve tilki ekseninde odaklanmasına karşın, Türk Kültür Ekolojisinde Hayvanlar adlı çalışma farklı hayvan türlerini yeni bakış açıları ve yöntemlerle ele almıştır. Bu açıdan bakıldığında yazarlar, 21. yüzyılda Türk halkbilimi çalışma kadrolarında hayvan araştırmalarının ne derece önemli olduğuna dikkat çekmiş ve alana zengin bir kaynak kazandırmıştır. Bu çalışma akademik bir eser olması yanında her seviyeden okuyucuya hitap eden akıcı bir üslup içermektedir.